

МЕНЕДЖМЕНТ У СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ, ЯК ОСНОВНИЙ ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ АГРАНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Данилова О.А.

к.е.н., ст.викладач

Мелітопольський державний педагогічний
університет імені Б.Хмельницького

Роль України, як одного з найактивніших учасників на світовому ринку сільськогосподарської продукції є беззаперечною. Адже в останні роки вона знаходиться на першому місці у світі серед виробників соняшнику та соняшникової олії, а також входить до десятки лідерів на світовому ринку продовольства за окремими товарними групами, серед яких:

- ріпак і мед (3 місце),
- кукурудза, ячмінь (4 місце),
- пшениця (5 місце),
- соя (7 місце) у 2017/18 маркетинговому році [1].

Наведена інформація яскраво ілюструє потенціал можливостей України як світового виробника сільськогосподарської продукції. А це, у свою чергу, вимагає вирішення питань удосконалення і підвищення ефективності аграрного виробництва. Позитивні зрушення у цьому напрямку є, але їх уповільнюють ряд недоліків, пов'язаних не стільки з недоліками у виробництві, скільки – з недоліками управління.

На сучасному етапі функціонування і розвитку вітчизняного сільського господарства проблема використання якісних і ефективних інструментів менеджменту є надзвичайно актуальною. Вільям Паундстоун зазначив: «Глобальна економіка вимагає гнучкого і позбавленого будь-яких надмірностей менеджменту». Адже в умовах обмеженості і здорожчання виробничих і фінансових ресурсів вміння раціонально і максимально результативно їх використовувати в процесі будь-якого виробництва взагалі, і аграрного зокрема, дає можливість значно підвищити конкурентоспроможність підприємства.

Метою роботи є визначення основних проблем у вітчизняній системі управління аграрним сектором економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизнянні науковці і практики, сферою діяльності і досліджень яких є сільське господарство, проблеми менеджменту у цій сфері економіки не обходять увагою. На сторінках своїх робіт В.Г. Андрійчук, П.Т. Саблук, Й.С.Завадський, О.А.Богущий та багато інших метрів української економічної науки неодноразово порушували проблеми ефективності менеджменту у сільському господарстві України взагалі і на підприємствах різних форм власності зокрема.

Так В.П.Горьовий та С.В.Тимчук у своїй науковій праці детально проаналізували сучасні питання менеджменту фермерських господарств

України, а також співставили існуючі проблеми вітчизняних та закордонних виробників сільськогосподарської продукції. [2]

Куліш І.М. дослідив методи і наслідки управління у вітчизняних агрохолдингах.[3]

Кравчук І.І. та Ракович О.І. наголошують, що саме всебічне використання інструментарію менеджменту може стати для українських аграріїв шляхом, що приведе до підвищення ефективності і конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств [4]

Виклад основного матеріалу. Як відомо, сучасний менеджмент на підприємствах та в організаціях ґрунтується на виконанні таких основних функцій: планування, організація, мотивація, координація, контроль. Їхнє чітке виконання дає можливість, не використовуючи додаткових ресурсів, досягти поставлених цілей у виробництві.

Коли збанкрутілих американських підприємців питають про причини їхніх комерційних невдач – вони відповідають: «Неефективний менеджмент». Тобто не наявність чи нестача фінансових або матеріальних ресурсів, а саме неякісне управління в економічному світі ХХІ столітті є основною причиною економічних невдач підприємців. І якщо західний бізнес функціонує у відносно сталих соціально-правових умовах, то вітчизняний – функціонує і намагається розвиватися у середовищі, що є заручником політичної ситуації в країні. Це відноситься до всіх сфер економіки взагалі і аграрного зокрема.

Як зазначалося вище, сільське господарство України вийшло на передові економічні позиції, забезпечуючи у 2018 р. 360 млрд. грн., або майже 13% ВВП. При цьому доля сільськогосподарської продукції в загальному обсязі експорту країни становила рекордні 18,8 млрд. грн., або 39,8%, що дозволило аграрному сектору зайняти третю сходинку у рейтингу основних галузей-експортерів України.

Але фахівці зазначають, що такий рівень наведених показників незабаром може суттєво знизитися, так як вітчизняне аграрне виробництво знаходиться на межі своїх природних і потужностних можливостей. Так досягнутий рівень валового збору зернових культур (основної продукції рослинництва) в Україні в період з 2000 по 2018 р.р. збільшився у 2,86 рази, що вдалося досягти завдяки зростанню врожайності цих культур у 2,44 рази, або з 19,4 до 47,4 ц/га. Величина цього показника наближена до природних можливостей та того технічного рівня виробництва, який домінує у вітчизняних сільськогосподарських підприємствах.

Аналогічна трендова лінія спостерігається і при аналізі виробництва технічних культур (другої за значимістю групи продукції рослинництва України). Валовий збір за період дослідження зріс у 4,1 рази, а середній рівень врожайності – у 1,9 разів.

А ось обсяги виробництва продукції тваринництва і поголів'я тварин в Україні за період 2000-2018 р.р. катастрофічно скоротилися:

- Поголів'я ВРХ – на 78,6%;
- Поголів'я свиней – на 40%;

Хоча поголів'я птиці зросло на 68%.

Такі «перекоси» у виробництві сільськогосподарської продукції є свідченнями непослідовної і хаотичної політики держави стосовно розвитку і функціонування вітчизняних аграрних підприємств. Вони просто дезорієнтовані у ринковому економічному просторі, так як держава не бере на себе основної функції менеджменту – **планування**.

У перехідний період 1990-2000 років усталеною була думка, що ринок – це саморегульована система, яка шляхом урівноваження попиту і пропозиції сама ладна усунути недоліки у виробництві продукції. Але досвід наступних років довів необхідність і важливість держави, як основного учасника, на ринку.

На сьогоднішній день наша держава не має чіткої планової стратегії у розвитку всього сільського господарства і сільськогосподарських територій взагалі. Розглянемо це на прикладі виробництва зерна.

Однобічне нарощування посівних площ і валових зборів зернових культур веде до цілої низки проблем, що нанизуються одна на одну. Якщо дослідити структуру розподілу зернових культур, зібраних за останні 5 років, то можна зробити наступні висновки:

- Експорт зернових і бобових культур зріс на 35%;
- Кормове споживання зерна скоротилося на 22%;
- Продовольча переробка знизилася на 13,1%;

Промислове споживання менше на 11,8%. [5]

Співставлення наведених показників дає можливість зробити висновок про неефективність розподілу обсягу зернових культур у період 2014-2019 р.р. Нарощення експорту відбувається за рахунок продажу за кордон зерна – непереробленої сировини – що відобразилося негативно на використанні потужностей вітчизняних переробних і промислових підприємств, а також кормовому забезпеченню українського тваринництва.

За такої ситуації держава повинна акумулювати у своїх руках функції планування і координації виробництва тих чи інших видів продукції сільського господарства, зокрема зерна, так як це роблять у країнах Європи, і вирішити основні проблеми управління у виробництві і на ринку сільськогосподарської продукції:

- По-перше, необхідно розробити довготривалу стратегічну програму розвитку аграрного сектору економіки України, в якій би чітко і послідовно було сформульовано напрямки і рівні показників, курс на які дозволив би сільськогосподарським підприємствам корегувати свою виробничу програму.
- По-друге, державні програми, націлені на підтримку аграрних підприємств, повинні охоплювати підприємства усіх форм власності, незалежно від їхнього розміру.
- По-третє, державне субсидювання повинно бути адресним і базуватися на принципі ефективності наданих для використання ресурсів. Для цього необхідно розробити систему економічних

показників, які б надавали багатогранну інформацію про результативність діяльності будь-якого аграрного підприємства.

- По-четверте, функція планування у менеджменті сільського господарства буде безглуздою без використання функції контролю, в центрі уваги якого став би не механізм покарання (фінансові санкції, штрафи, пеня), а виявлення і усунення основних недоліків на всіх етапах виробництва.
- У п'ятих, сучасні аграрні підприємства мають обмежені можливості щодо задіяння ефективних менеджерів у своїй діяльності. Як правило, це сталося через низьку обізнаність самих аграріїв і недосконалість системи послуг дорадчих служб, які на сьогодні надають певні послуги з менеджменту для сільгоспвиробників.

Висновки та пропозиції.

1. Удосконалення менеджменту у галузі сільського господарства є нагальною сучасною проблемою, вирішення якої має економічні і соціальні наслідки для розвитку сільських територій.
2. Держава – головний менеджер на ринку сільськогосподарської продукції, яка шляхом прогнозування і регулювання ситуації на ринку може впливати на ефективність діяльності аграрних підприємств.
3. Фінансові і матеріальні ресурси повинні бути направлені не **на підтримку**, а на **розвиток** виробництва того чи іншого виду сільськогосподарської продукції, або аграрного підприємства, що має позитивну динаміку результативних показників своєї діяльності.

Список літератури

1. АгробізнесУкраїни. Звіт за 2018 рік. URL: <https://agribusinessinukraine.com/>.
2. Горьовий В.П. Менеджмент фермерських господарств[текст] навч.посіб./ За ред. В.П.Горьового – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 366с.
3. Куліш І. Вплив агрохолдингів на розвиток сільських територій в Україні // Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, студентів “МЕНЕДЖМЕНТ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ – житомир. – 2018. - с.28-30)
4. Кравчук І.І., Ракович О.І. Роль менеджменту у формуванні підприємницького потенціалу сільськогосподарських територій.// Матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, аспірантів, студентів “МЕНЕДЖМЕНТ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ – житомир. – 2018. - с.31-33).

5. Зернові /Аграрні ринки/ ВЕДЕННЯ АГРОБІЗНЕСУ В УКРАЇНІ//
usab.ua › doing_agribusiness › agrarni_rinki › zernovi.
6. Розвиток форм господарювання в сільському господарстві: проблеми і рішення : наук. доп. / Ю. О. Лупенко, В. Я. Месель-Веселяк, О. Г. Шпикуляк та ін. ; за ред. Ю. О. Лупенка. Київ : ННЦ «ІАЕ», 2018. 54 с.
7. Сільське господарство України за 2018 р. Статистичний збірник України. Київ : Держстат України, 2019. 392 с.